

HAMKOR QIT’ALAR: YAPONIYANING MARKAZIY OSIYO MUNOSABATLARIDAGI O’RNI

Durdona Toshboyeva

Tayanch-doktoranti

Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti

E-mail: toshboyevadurdona@gmail.com

Annotatsiya: "Hamkor qit'alar: Yaponiyaning Markaziy Osiyo munosabatlaridagi o'rni" maqolasida Yaponiyaning Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan diplomatik va iqtisodiy aloqalari tahlil qilindi.

Unda mazkur munosabatlarning tarixiy kontseptsiyasi, hozirgi holati va kelgusi istiqbollari tadqiq etildi. Maqolada "Markaziy Osiyo+Yaponiya" muloqotining tashkil etilishi va uning mintaqaviy hamkorlik uchun ta'siri haqida so'z yuritildi. Muloqot Yaponiya tomonidan Markaziy Osiyo davlatlari bilan yanada mustahkam aloqalarni yo'lga qo'yish va mintaqaviy barqarorlikni ta'minlash uchun strategik yondashuv sifatida ko'riladi. Maqolada ushbu muloqot taqdim etgan qiyinchiliklar va imkoniyatlar ham o'rganildi.

Unda mintaqaning geosiyosiy murakkabliklari, xalqaro munosabatlarning rivojlanib borayotgan dinamikasi, iqtisodiy va madaniy almashinuvning kuchayishi ehtimoli yoritildi. Muloqot o'z maqsadlariga to'liq erisha olmagan bo'lsa-da, kelajakdagi hamkorlikka mustahkam poydevor qo'ygan. Maqola "Markaziy Osiyo+Yaponiya" muloqoti samaradorligini oshirish va Yaponiyaning Markaziy Osiyo munosabatlaridagi rolini kuchaytirish bo'yicha tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Kalit so'z: O'zbekiston, "Markaziy Osiyo+Yaponiya", "Yettilik guruhi", ASEAN, C5+1, "Yevroosiyo diplomatiyasi".

КОНТИНЕНТЫ-ПАРТНЕРЫ: РОЛЬ ЯПОНИИ В ОТНОШЕНИЯХ С ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИЕЙ

Дурдона Тошбоева

Базовый докторант

Ташкентского государственного университета востоковедения

toshboyevadurdona@gmail.com

Аннотация: В статье «Континенты-партнеры: роль Японии в отношениях с Центральной Азией» проанализированы дипломатические и

экономические связи Японии со странами Центральной Азии. Был исследован исторический контекст, современное состояние и будущие перспективы этих отношений.

В статье рассматривается организация диалога «Центральная Азия+Япония» и его влияние на региональное сотрудничество. Диалог рассматривается Японией как стратегический подход к укреплению связей со странами Центральной Азии и обеспечению региональной стабильности.

В статье также исследованы трудности и возможности, связанные с этим диалогом. Она подчеркнула геополитические сложности региона, развивающуюся динамику международных отношений и возможность расширения экономического и культурного обмена.

Несмотря на то, что диалог не достиг своих целей в полной мере, он заложил прочный фундамент для будущего сотрудничества. Статья завершается рекомендациями по повышению эффективности диалога «Центральная Азия+Япония» и усилению роли Японии в центральноазиатских отношениях.

Ключевые слова: *Узбекистан, «Центральная Азия+Япония», «Большая семерка», АСЕАН, C5+1, «Евразийская дипломатия».*

PARTNER CONTINENTS: JAPAN'S ROLE IN CENTRAL ASIAN RELATIONS

Durdona Toshboyeva

PhD. student

Tashkent State University of Oriental Studies

toshboyevadurdona@gmail.com

Annotation. *The article "Partner Continents: Japan's Role in Central Asian Relations" analyzed Japan's diplomatic and economic ties with Central Asian countries. It explored these relationships' historical context, current state, and future prospects.*

The article discussed the organization of the "Central Asia+Japan" dialogue and its impact on regional cooperation. Japan sees the dialogue as a strategic approach to promoting stronger ties with Central Asian countries and ensuring regional stability.

The article also studied the difficulties and opportunities presented by this dialogue. It highlighted the region's geopolitical complexities, the evolving dynamics of international relations, and the possibility of an increase in economic and cultural exchange.

While the dialogue has not fully achieved its goals, it has laid a solid foundation for future cooperation. The article concludes with recommendations for improving the effectiveness of the "Central Asia+Japan" dialogue and strengthening Japan's role in Central Asian relations.

Keywords: *Uzbekistan, "Central Asia+Japan", "G7", ASEAN, C5+1, "Eurasian Diplomacy".*

KIRISH.

Prezidentimiz ta’kidlaganidek: “Faqat birgalikda, bir-birimizni qo‘llab-quvvatlab, yuzaga keladigan muammolarni samarali hal qilishga, mintaqaning barqaror taraqqiyotini ta’minlashga va xalqlarimiz farovonligini oshirishga erishishimiz mumkin. Buning boshqa hech qanday muqobili yo‘q!” .O‘tgan o‘n yillikda Markaziy Osiyo davlatlari mintaqaviy kuchlarning qiziqishi ortib bormoqda. Mintaqadagi yirik sarmoyadorlar va yordam hamkorlaridan biri bo‘lgan Yaponiya ham hozirgi geosiyosiy raqobatda faol rol o‘ynaydi va Markaziy Osiyo hukumatlari bilan siyosiy va iqtisodiy aloqalarini faollashtirmoqda.

Maqsad, ob’ekt, subyekt, ilmiy muammo va vazifalar:

Maqsad: Yaponiyaning Markaziy Osiyo mamlakatlarini butun dunyo bilan bog‘lashdagi faol o‘rnini aniqlash.

Obyekt: Yaponiyaning Markaziy Osiyo munosabatlaridagi o‘rni

Subyekt: Yaponiyaning Markaziy Osiyo bilan o‘zaro munosabatlariga ta’sir etuvchi omillar.

Ilmiy muammo: Ushbu format tashkil etilganiga 20-yil boldi va bu format o‘z oldiga qoygan maqsadlarini to‘liq amalga oshirmadi.

– Markaziy Osiyo+Yaponiya muloqoti nima sababdan maqsadi bo‘yicha ishlamadi?

– Bu formatni rivojlantirish uchun qanday vazifalarni amalga oshirish lozim?

– MO davlatlari ortasidagi yagona ustuvor maqsadlar mos kelmaganimi, qarashlar qarama-qarshiligimi, yaponiya bilan hamkorlikdagi ustuvor yonalishlarning xilma xilligimi?

– Yaponiyaning MO ga bolgan siyosatining zaifligimi?

Vazifalar: Tegishli tarixiy kontsepsiyani ko‘rib chiqish, hozirgi diplomatik vaziyatni baholash, hamkorlikning ustuvor yo‘nalishlarini aniqlash, Yaponiya va Markaziy Osiyo munosabatlarini rivojlantirish bo‘yicha takliflar berish.

Yaponiya va Markaziy Osiyo davlatlari muloqoti keng jamoatchilik uchun katta qiziqish uyg‘otmoqda. Ma’lumki, dunyoning uchinchi iqtisodiyoti – Yaponiya an’anaviy tarzda “Yettilik guruhi” (G7) va ASEANning rivojlangan davlatlari bilan hamkorlikka e’tibor qaratadi va asosiy ustuvor hamkori AQSh hisoblanadi. Biroq, XX asr oxiridagi asosiy voqea - Sovet Ittifoqining parchalanishi va yangi mintaqa - Markaziy Osiyoning paydo bo‘lishi Yaponiyaning an’anaviy tashqi siyosat yo‘nalishida ba’zi o‘zgarishlarga olib keldi. Shuni ta’kidlash kerakki, dunyoning ushbu yosh mintaqasiga yangi yondashuvni ("C5+1" formati) ishlab chiqishda ustuvorlik Yaponiyaga tegishli.

ADABIYOTLAR SHARHI VA METODOLOGIYA.

Ushbu maqolani tayyorlashda hujjatlarni tahlil qilish va ilmiy adabiyotlarni tanqidiy ko‘rib chiqish usuli qo‘llandi. Tadqiqotda tegishli ma’lumotlarni to‘plash uchun birlamchi manbalar, rasmiy hujjatlar, ilmiy nashrlar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari orqali amalga oshirildi.

Metod: Markaziy Osiyo+Yaponiya muloqotining ko‘p qirrali jihatlarini tushunish uchun qiyosiy tahlil, tarixiy konsepsiya va adabiyotlar tahlillar qo‘llanadi.

Adabiyotlar sharhi: Maqolada Markaziy Osiyo va Yaponiya o‘rtasidagi diplomatik aloqalarga oid mavjud tadqiqotlar o‘rganilib, bir nechta tadqiqotchilar asarlari tadqiq etiladi.

Dadabaev Timur “Sovet Ittifoqi qulaganidan so‘ng Markaziy Osiyoga yapon diplomatiyasining evolyutsiyasi” nomli maqolasi Yaponiya va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi diplomatik munosabatlarga oid kompleks tadqiqotdir. Maqolada:

– Markaziy Osiyo davlatlarining Yaponiya bilan aloqalarining potentsiali haqida so‘z boradi. Bu aloqalar sovet ittifoqi davrida ham juda salbiy bo‘lgan.

– Yaponiya tashqi siyosatida Markaziy Osiyoni konseptuallashtirishning umumiy muammolari bayon etilgan.

– Yaponiya tashqi siyosatining evolyutsiyasi va mamlakat yillar davomida Markaziy Osiyoga nisbatan amalga oshirgan tashabbuslari batafsil ko‘rsatiladi.

Ushbu maqolada xalqaro munosabatlar, diplomatiya yoki Markaziy Osiyo haqidagi tadqiqotlariga qiziqqan har bir kishi uchun qimmatli manbaa bo‘lib xizmat qiladi. [1]

Dissyukov Almas “Markaziy Osiyo+Yaponiya muloqoti: g‘oyadan amalga oshirishgacha. Maqolada Markaziy Osiyo davlatlari Yaponiya bilan aloqalarining potentsiali haqida so‘z boradi hamda Yaponiya tashqi siyosatida Markaziy Osiyoni konseptuallashtirishning umumiy muammolari bayon etilgan. Yaponiya tashqi siyosatining evolyutsiyasi va mamlakat yillar davomida Markaziy Osiyoga nisbatan amalga oshirgan tashabbuslari batafsil ko‘rsatiladi. Markaziy Osiyo davlatlari va Yaponiya o‘rtasidagi hamkorlikning xavfsizlik bilan bog‘liq, siyosiy va iqtisodiy jihatlar hamda bu aloqalarni xarakterlovchi omillar haqida tushunchalar berilgan. Shuningdek, Yaponiyada aholi tomonidan Markaziy Osiyoga nisbatan ko‘rsatilgan qiziqish haqida ham so‘z boradi. Maqolada Yapon diplomatiyasining Markaziy Osiyoga nisbatan evolyutsiyasi haqida ham chuqur tushuncha berilgan. [2]

Tolipov F. O‘rta Osiyoda "5+1" geosiyosiy arifmetika. Maqolada Markaziy Osiyodagi geosiyosiy "Buyuk o‘yin" yangi kuch va hasham bilan qayta tiklanayotgandek tuyulayotganligi haqida so‘z boradi. Muallif geosiyosatning matematik modelini taqdim etadi: AQSH uchun bu "5+1=5", Rossiya uchun

"5+1=6", Xitoy uchun esa "5+1=x"¹. Maqolada buyuk kuchlar tomonidan Markaziy Osiyoga bo'lgan e'tiborning kuchayishidan kelib chiqadigan turli talqinlar, baholashlar, istiqbollari haqida tushunchalar berilgan. Unda realpolitik ruhidagi mashhur AQSh-Xitoy-Rossiya geosiyosiy uchburchagi ichidagi "urush tug'ilishi" haqida yoritiladi. Shuningdek, muallif Markaziy Osiyo mamlakatlari o'zlarining strategik jasoratli "5 + 0" ni ilgari surishlari kerakligi ta'kidlanadi, ya'ni mustaqillik printsipli va mintaqaning ichki qiymati g'oyasi besh kishidan iborat tarkibdan iborat bo'lishi kerak deb hisoblaydi.[3]

Rahimov Mirzohid "Markaziy Osiyo va Yaponiya: Ikki tomonlama va ko'p tomonlama munosabatlar". Rahimov 1991 yilda Sovet Ittifoqi qulashi ortidan Markaziy Osiyo davlatlari va Yaponiya o'rtasida o'rnatilgan diplomatik aloqalar va sheriklik masalalarini muhokama qiladi. Hamda rasmiy aloqalar darajasidan dalolat beruvchi ushbu munosabatlarning barqaror o'sishini yoritadi. Muallif 1997 yilda boshlab berilgan "Ipak yo'li" diplomatiyasi konsepsiyasi bilan tanishtiradi. Bu tushuncha Yaponiyaning Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan aloqalarni yo'lga qo'yishga strategik yondashuvini ifodalaydi. Rahimov bu munosabatlarda duch kelayotgan qiyinchiliklarni ham o'rganadi. Masalan, u til to'sig'i, siyosiy hamkorlik darajasining pastligi, iqtisodiy hamkorlikning mo'tadil darajasi, aloqalarning susayishi, Yaponiya tadbirkorlari orasida Markaziy Osiyo bo'yicha tajriba va tajribaning yo'qligi kabi masalalarni tilga oladi. Ushbu ish Markaziy Osiyo va Yaponiya o'rtasidagi ikki tomonlama va ko'p tomonlama munosabatlar dinamikasini tushunish uchun qimmatli manbaa hisoblanadi. [4]

Bundan tashqari, ko'plab o'zbek olimlari Markaziy Osiyo+Yaponiya muloqotini nazariy jihatdan o'rganishgan va bu davom etmoqda.

Yaponiyaning Markaziy Osiyoga bo'lgan qiziqishi tarixiy ildizlarga ega bo'lib, uni turli omillar yoritib beradi. Muhim jihatlardan biri qadimgi Ipak yo'li haqidagi tasavvurdir. Sovet Ittifoqi qulashidan oldin ham Yaponiyadagi olimlar, arxeologlar va umumiy aholi Ipak yo'li bo'ylaridagi tarixiy obidalar va

madaniyatlarga katta qiziqish bildirishgan. Samarqand, Buxoro va Xiva kabi shaharlar bu qadimiy savdo yo‘lini ramzi sifatida, tovar va odamlar almashinuvi tufayli gullab-yashnagan.

Markaziy Osiyo + Yaponiya muloqoti – bu Yaponiya va Markaziy Osiyo mamlakatlari (O‘zbekiston, Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston va Turkmaniston) uchun mintaqaviy rivojlanish, hamkorlik qilish va rag‘batlantirish bo‘yicha siyosiy tashabbusdir. Ushbu muloqot 2004 yilda boshlangan bo‘lib, Yaponiya va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi munosabatlarni yangi darajagacha rivojlantirishga qaratilgan. Xususan, uning asosiy maqsadlari tinchlik va barqarorlikni saqlash, demokratiyani mustahkamlash, iqtisodiy infrastrukturani mustahkamlash, mintaqalararo hamkorlikni yo‘lga qo‘yishdan iborat[5]. Ushbu muloqot doirasida tashqi ishlar vazirlarining uchrashuvlari, yuqori lavozimli rasmiylar uchrashuvlari, ekspert uchrashuvlari, biznes-muloqotlar, ommaviy simpoziumlar o‘tkazilib, Yaponiya va Markaziy Osiyo o‘rtasida turli sohalaridagi hamkorlik yo‘lga qo‘yilmoqda.

Tashqi siyosatning ustuvor yo‘nalishlarini qayta ko‘rib chiqishga birinchi urinish 1997 yilda, o‘sha paytdagi Yaponiya Bosh vaziri Xashimoto Ryutaro "Yevroosiyo diplomatiyasi" ning yangi siyosati haqida e‘lon qilganida, yuqori lavozimli rahbarlar uyushmasida nutq so‘zlagan edi. Bu diplomatiya doirasida Yaponiyaning O‘rta Osiyo va Kavkaz (Buyuk Ipak yo‘li o‘tgan) mamlakatlari bilan aloqalarini mustahkamlash e‘lon qilindi. Keyinchalik u "Ipak yo‘li diplomatiyasi" deb o‘zgartirildi, u uchta tamoyildan iborat edi:

1. o‘zaro ishonchni mustahkamlash uchun siyosiy muloqot mexanizmlarini ishlab chiqish;
2. mintaqaviy farovonlikni oshirish uchun iqtisodiy hamkorlik;
3. yadro qurolini tarqatmaslik rejimini saqlash, demokratiyani rivojlantirish va siyosiy barqarorlikni saqlash maqsadida hamkorlik qilish [6].

Yangi sharoitda esa, ISAF koalitsiyasida qolishining dastlabki yillarida dunyoning qudratli davlatlari orasida birinchilardan biri bo‘lgan Yaponiya mintaq

bilan “Markaziy Osiyo + Yaponiya” (yoki “C5+1”) bilan muloqotning yangi istiqbolli formatini yaratish tashabbusi bilan chiqdi. 1"). 2004 yil 28 avgustda Yaponiya tashqi ishlar vaziri Yoriko Kavaguchi Qozog‘iston poytaxti Ostona shahrida (hozirgi Nursulton) birinchi marta Markaziy Osiyoning barcha besh respublikasidagi hamkasblari bilan uchrashdi (faqat Turkmanistonni vazir emas, balki elchi taqdim etdi. ushbu respublikaga). “Markaziy Osiyo + Yaponiya” uchrashuv-muloqoti yakunlariga ko‘ra “Yaponiya va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi munosabatlar yangi davrga kirmoqda” istiqbolli sarlavha ostida press-reviz tayyorlandi. Qayd etilishicha, ushbu vazirlar uchrashuvi “Markaziy Osiyo + Yaponiya” formatidagi Muloqotni e‘lon qilgani Yaponiya va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi munosabatlar yangi bosqichga ko‘tarilayotganidan dalolatdir. Ushbu muloqot uchrashuvining natijalari bir-biriga bog‘liq uchta jihatni qamrab oldi:

-Markaziy Osiyo tinchligi va barqarorligi nafaqat Yevroosiyo barqarorligi, balki butun dunyo uchun muhim ekanligini anglab yetgan Yaponiya-Markaziy Osiyo aloqalarini chuqurlashtirish;

-Yaponiya (yetakchi global o‘yinchilar orasida birinchi) Markaziy Osiyo davlatlarining ushbu ob‘ektiv (markazga yo‘naltirilgan) hamkorligidan to‘liq manfaatdorligini va real qo‘llab-quvvatlashini e‘lon qilgan mintaqalararo hamkorlikning ahamiyati;

-Yaponiya va Markaziy Osiyoning xalqaro maydondagi hamkorligi BMT tuzilmalarini isloh qilish, iqlim o‘zgarishi, JSTga a‘zolik va gumanitar xavfsizlik kabi sohalarda fikr almashishni o‘z ichiga olgan [7].

Ma’lum bo‘lishicha, bu format boshidanoq tanlab, mamlakatga xos emas, balki postsovet Markaziy Osiyoga mintaqaviy yoki kompleks yondashuvni nazarda tutgan. Ayni paytda ba’zi yirik ishtirokchilar uni u yoki bu keng mintaqaviy tuzilmaning (MDH, KXShT, YXHT, ShHT va boshqalar) bir qismi deb hisoblashgan. Shu sababli, Yaponiya mintaqaga istiqbolli (yaxlit) yondashuvda

kashshof bo‘lib, bu besh yosh respublika aktyorlarining o‘zlari ma’lum bir mintaqaviy tuzilmalarda o‘zo‘mini qidirayotgan edilar.

Bu konsepsiya Yaponiya tomonidan taniqli “ASEAN+” modelidan qabul qilingan bo‘lib, uni dunyoning yangi mintaqasi – Markaziy Osiyo uchun mintaqaviy bo‘lmagan yangi buyuk davlatlar bilan muloqotda siyosiy mavqei va iqtisodiy salohiyatini oshirish uchun mos model deb hisobladi. [8] .

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

Janubiy Koreya siyosiy rahbariyati Yaponiyaning Markaziy Osiyo bilan o‘zaro hamkorlik tajribasini birinchilardan bo‘lib joriy qildi.

Ma’lumki, Janubiy Koreya Prezidenti Ro Dae Vu ma’muriyati 1980-yillarning oxirida "Shimoliy siyosat" kontseptsiyasini ishlab chiqdi, buning natijasida Janubiy Koreya Xitoy va SSSR bilan intensiv aloqalarni boshladi. Koreya Respublikasining keyingi ma’muriyatlari ham bu siyosatga alohida e’tibor qaratdilar. Bu kontseptsiyada Markaziy Osiyoga urg‘u berilishiga O‘zbekiston va Qozog‘istonda koreys diasporasining ko‘pligi sabab bo‘lgan bo‘lishi mumkin. Bu holat Koreya Respublikasining ushbu mintaqaga, uning respublikalari davlat suverenitetini qo‘lga kiritgandan so‘ng, bosqichma-bosqich kirib kelishining eng muhim sabablaridan biri edi [9] .

Yaponiyadan keyin Janubiy Koreya ham “C5+1” formatiga o‘tib, Markaziy Osiyo mintaqasida allaqachon 10 yildan ortiq tajribaga ega alohida platforma – “Markaziy Osiyo + Koreya Respublikasi” hamkorlik forumini (yoki “C5+1” koreys formati) yaratdi. Strategiya tinchlik va umumiy farovonlik manfaatlari yo‘lida shimoliy iqtisodiy hamjamiyatni shakllantirish orqali Yevroosiyo mamlakatlari o‘rtasidagi hamkorlikni faollashtirishni nazarda tutadi. Strategiyani amalga oshirish niyatlarining jiddiyligi alohida yuqori darajadagi tuzilma – Prezident huzuridagi Shimoliy iqtisodiy hamkorlik qo‘mitasining tashkil etilishidan dalolat beradi.

Amerika Qo‘shma Shtatlari 2009 yilda "Yangi Ipak yo‘li" loyihasini ishlab chiqishni boshladi. "Yangi Ipak yo‘li"ning asosiy maqsadi "Katta Markaziy Osiyo"

loyihasida bo‘lgani kabi, Markaziy va O‘zbekiston davlatlari o‘rtasida savdo aloqalarini kengaytirish uchun shart-sharoitlar yaratish edi. Biroq, Barak Obama ma’muriyatining oxiriga kelib, Qo‘shma Shtatlarda Yaponiyaning "C5+1" formatiga o‘tish bo‘yicha real qadamlar kuzatila boshlandi. 2016-yil 3- avgustda Kolumbiya okrugida bo‘lib o‘tgan 1-formatda AQSH Davlat kotibi Jon Kerri va Qozog‘iston Respublikasi, Qirg‘iziston Respublikasi, Tojikiston Respublikasi, Turkmaniston va O‘zbekiston Respublikasi tashqi ishlar vazirlari C5+ doirasidagi ikkinchi vazirlar uchrashuvi yakunlari bo‘yicha sheriklik va hamkorlik to‘g‘risida ikkinchi qo‘shma bayonotni qabul qildilar.

2019-yil 10-oktabr kuni Ashxobodda bo‘lib o‘tgan MDHga a’zo davlatlar Tashqi ishlar vazirlari kengashining navbatdagi yig‘ilishi ushbu formatni (C5+1) nafaqat Rossiya, balki Turkmaniston ishtirokida davom ettirish uchun noyob imkoniyat yaratdi. Rossiya Tashqi ishlar vazirligi xabar berishicha: “Vazirlar olti davlat formatida mintaqaviy barqarorlik va xavfsizlik, iqtisodiy hamkorlik, xalqaro maydondagi o‘zaro hamkorlik, shuningdek, madaniy-gumanitar sohalaridagi joriy hamkorlikning dolzarb masalalarini muhokama qildilar. Ular ushbu tarkibda foydali fikr almashishni muntazam davom ettirishdan umumiy manfaatdor ekanliklarini tasdiqladilar”. [10] .

Markaziy Osiyo davlatlari va Rossiya tashqi ishlar vazirlarining navbatdagi (uchinchi) uchrashuvi 2020-yil oktabr o‘rtalarida, Qirg‘izistonda navbatdagi hokimiyat almashish kunlarida videokonferensiya shaklida bo‘lib o‘tdi. Ushbu uchrashuv virtual xarakterga ega bo‘lishiga qaramay, Rossiya tomoni ham nihoyat mintaq bilan aloqaning asl yapon formatini (C5+1) qabul qilgani allaqachon ma’lum bo‘ldi.

Amalda Yaponiyaning ko‘p tomonlama va ikki tomonlama muloqotining natijalari mintaqada yaxshi kuzatilmoqda. Masalan, O‘zbekiston kimyo sanoati Yaponiya texnologiyalarini xarid qiladi; Qirg‘izistonda 2019-yilning mart oyida Yaponiyaning grant mablag‘i hisobidan uchta bolalar bog‘chasi ochildi [Cherigate,

2019]; Turkmanistonda 2017 yilda mintaqaviy transport loyihalarini amalga oshirish uchun taxminan 24 milliard iyen (taxminan 216 million dollar) ajratilishi e’lon qilingan [Dissyukov, 2019b]. Abening 2015-yilgi tashrifi chog’ida O‘zbekiston bilan bir qator muhim sarmoyaviy shartnomalar imzolangan va Qirg‘izistonda Yaponiya tomoni Qozog‘istonga atom elektr stansiyasini qurishni taklif qilgan holda, “Manas” xalqaro aeroporti jihozlarini ta’minlash uchun moliyaviy yordam berishga kelishib olgan [Japan Today, 2015].

So‘nggi o‘n yillikda Yaponiyaning Markaziy Osiyoga yondashuvi resurs diplomatiyasi va biznes o‘zaro aloqalarini chuqurlashtirishga o‘tdi. 2015-yil oktabr oyida o‘sha paytdagi Bosh vazir Abening mintaqaga tashrifi birinchi navbatda energetikaga qaratilgan bo‘lib, mintaqaning Yaponiya uchun resurslarni xarid qilish va infratuzilma eksporti uchun ahamiyatini tasdiqlagan edi. Quyosh panellaridan tortib smartfonlargacha, harbiy mudofaa tizimlarigacha bo‘lgan hamma narsada topilgan noyob tuproq metallari Yaponiyaning yuqori texnologiyali sanoati uchun juda muhimdir. Yaponiya, shuningdek, Turkmaniston va O‘zbekistonning neft va gaz bilan bog‘liq infratuzilmasiga katta sarmoya kiritish orqali o‘zining energiya xavfsizligini mustahkamlashga intilmoqda. So‘nggi paytlarda Yaponiya Qirg‘izistonda qayta tiklanadigan energiya manbalarini, jumladan, GESlar qurishni o‘zlashtirishga intilmoqda. Yaponiya energetika kompaniyalari uran qazib olishni rivojlantirish bo‘yicha Qozog‘iston bilan ham hamkorlik qilgan.

XULOSA VA TAVSIYALAR.

Shubhasiz, O‘zbekiston Respublikasining birinchi prezidentlik muddati Markaziy Osiyo mintaqasida markazga yo‘naltirilgan jarayonlar har yili kuchayib borayotganidan dalolat beradi, bunda ikkita boshlang‘ich norasmiy sammit (2018 yil mart, Nursulton va 2019 yil noyabr, Toshkent) bo‘lib o‘tdi.

Siyosiy rahbariyat va barcha mamlakatlarning umumiy ommasi o‘rtasida yaqin mintaqaviy hamkorlik uchun ichki kayfiyat, yetakchi davlatlarning ko‘pchiligi tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan, dastlabki Yaponiya C5+1 formati Markaziy

Osiyo mintaqasi qiyofasini "kristallashtirish" uchun qulay ichki va tashqi muhit yaratadi.

Zamonaviy xalqaro munosabatlarda Markaziy Osiyoning yosh respublikalari bilan muloqot qilishda eng ommabop yondashuv (“C5+1”) yapon nazariyotchilarining yondashuvi bo‘lib chiqdi. 20 yil vaqt davomida u nafaqat muvaffaqiyatli sinovdan o‘tdi, balki dunyoning yetakchi o‘yinchilarining mintaqadavlatlari bilan muloqot o‘rnatish va qo‘llab-quvvatlash, asta-sekin boshqalarni siqib chiqarish yoki ularni konstruktiv yo‘nalishda qayta formatlash uchun asosiy vositaga aylandi. Jahon hamjamiyati Markaziy Osiyoni ajralmas mintaqasifatida qabul qilayotgani tobora oydinlashib bormoqda, bu esa beshta davlatning mintaqaviy integratsiyasi foydasiga qo‘shimcha dalil bo‘lishi va bu jarayonda yangi dinamikani rag‘batlantirishi mumkin.

Shu bilan bir qatorda Markaziy Osiyo+Yaponiya muloqoti o‘zining to‘liq potentsialiga to‘sqinlik qilgan bir nechta qiyinchiliklarga duch keldi. Muloqot kutilganidek ishlamaganligining sabablari quyidagilar bo‘lishi mumkin:

– *Geosiyosiy qiyinchiliklar*: Markaziy Osiyo Xitoy va Rossiya o‘rtasida joylashganligi. Ularning har ikkisi mintaqada sezilarli ta’sirga ega. Ushbu geosiyosiy vaziyat Yaponiya uchun mustahkam strategik maqsadlarini o‘rnatishni qiyinlashtirgan bo‘lishi mumkin.

– *Aniq vazifalarning belgilanmaganligi*: Muloqot o‘rnatilganiga qaramay, o‘zaro manfaatli sohalarda ikki tomonlama strategik sheriklikning yo‘qligi kuzatildi.

– *Afg‘onistondagi qiyinchiliklar*: Yaponiya Afg‘onistonning rivojlanishiga yordam berish uchun Markaziy Osiyo davlatlarini Afg‘oniston va Janubiy Osiyo bilan aloqalarni mustahkamlashga undashga harakat qildi. Biroq, Afg‘onistondagi turg‘unlik tufayli bu unchalik yaxshi natija bermadi.

Markaziy Osiyo+Yaponiya muloqot formatini rivojlantirish uchun quyidagi vazifalarni bajarish mumkin:

– *Ikki tomonlama munosabatlarni mustahkamlash*: Yaponiya mintaqada ikki tomonlama munosabatlarni yanada rivojlantirishda davom etishi kerak. Bunga muntazam yuqori darajadagi uchrashuvlar, madaniy almashinuvlar va qo’shma loyihalar orqali erishish.

– *Mintaqaviy hamkorlikni yo‘lga qo‘yish*. Yaponiya mintaqadagi umumiy muammolarni hal qilish uchun mintaqaviy hamkorlikni yo‘lga qo‘yishi kerak. Bunga savdo, transport, investitsiya, turizm va xavfsizlik bilan bog‘liq tashabbuslar kiritish.

– *Barqaror taraqqiyotga e’tibor*: Yaponiya qonun ustuvorligiga asoslangan, xalqaro tartibni ta’minlaydigan va mustahkamlaydigan, barqaror rivojlanish amaliyotini o‘tkazuvchi erkin va ochiq Markaziy Osiyo uchun hamkorlikni kengaytirishga harakat qilish.

– *Vazirlik iqtisodiy va energetika muloqotini tashkil etish*. 2050 yilga qadar to‘liq nol chiqindilarga erishish bo‘yicha hamkorlik qilish, qayta tiklanuvchi energiyani va elektr tarmoqlarini optimallashtirishni yo‘lga qo‘yish maqsadli rejalarini qabul qilish.

Ushbu vazifalarni hal qilish orqali Markaziy Osiyo+Yaponiya muloqoti hozirgi qiyinchiliklarini bartaraf etib, maqsadlariga erishishi mumkin. Shuni ta’kidlash kerakki, yuqoridagi fikrlar mavjud ma’lumotlarga asoslangan takliflar va aniq kontseptsiyalarini batafsil rejalashtirish va ko‘rib chiqishni talab qiladi.

Yevroosiyoda kechayotgan geosiyosiy o‘zgarishlar Markaziy Osiyoda ta’sir o‘tkazish uchun raqobatga sabab bo‘lganmi yoki yo‘qmi, Yaponiya mintaqadavlatlari bilan hamisha ma’lum darajada aloqada bo‘lib kelgan. Ehtimol, Yaponiya strategiyasi boshqa mamlakatlarning ommaviy va yaxshi taqdim etilgan tashabbuslari bilan solishtirganda kamtarona ko‘rinadi. Shunga qaramay, Yaponiya mintaq bilan yordam va texnologik sarmoya ko‘rsatish va buning evaziga Markaziy

Osiyoning boy energetika salohiyatidan foyda olishga asoslangan o‘ziga xos hamkorlik yo‘lini rivojlantirmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Dadabayev, Timur (2012). *The Evolution of the Japanese Diplomacy towards Central Asia since the Collapse of the Soviet Union*. OSCE Yearbook 2011, Vol. 17, Baden-Baden: Nomos, 2012, pp. 441-458.
2. Dissyukov, Almas (2019a). “Central Asia Plus Japan” Dialogue: From Idea to Implementation. *Journal of International and Advanced Japanese Studies*, Vol. 11, pp. 1-21.
3. Tolipov F. O‘rta Osiyoda "5+1" geosiyosiy arifmetika. https://cabar.asia/ru/geopoliticheskaya-arifmetika-5-1-v-tsentralnoj-azii?fbclid=IwAR2IlPw_28MYbqZzYR3Yn08v_ZbI3SqQ9-oc4apaWwSjXaVFhaz0ux-MURs 09.05.2021 da murojaat qildi.
4. Rakhimov, Mirzokhid (2014). Central Asia and Japan: Bilateral and Multilateral Relations. *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 5, pp. 77-87.
5. <https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/europe/caj/index.html>
6. T. Masuo. Yaponiyaning global diplomatiyasi Xitoyning "Bir kamar, bir yo‘l" tashabbusiga javob sifatida // Evroosiyo yo‘llari va kamarlari. Yevroosiyo makonida milliy va xalqaro rivojlanish loyihalari va ularning integratsiyalashuvi istiqbollari / ostida. Ed. A.V. Lukin va V.I. Yakunina. M.: “Ves mir” nashriyoti, 2019. 198-199-betlar.
7. T. Masuo. Yaponiyaning global diplomatiyasi Xitoyning "Bir kamar, bir yo‘l" tashabbusiga javob sifatida 199-bet.
8. T. Masuo. Yaponiyaning global diplomatiyasi Xitoyning "Bir kamar, bir yo‘l" tashabbusiga javob sifatida 199-bet.
9. Kim E.V. Koreys diasporasi va Koreya Respublikasining u bilan hamkorlik qilish strategiyasi.// <https://koryo-saram.ru/korejskaya-diaspora-i-strategii-respubliki-korei-po-vzaimodejstviyu-s-nej/> 04-dan foydalanilgan /30/2021.
10. Rossiya tashqi ishlar vaziri S.V.Lavrovning Markaziy Osiyo davlatlari tashqi ishlar vazirlari bilan uchrashuvi haqida.// https://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3843519 shikoyat sanasi 09.05.2021.